

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Особливості структури мотивації студентів»

Студентки 4 курсу групи ПС41
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Психологія» за
спеціальністю 053 – ПСИХОЛОГІЯ
Вероніки КАСЬЯНЕНКО

Керівник к.психол. н., доц.ЗВО
Олена НЕВОЄННА

Чотирьохрівнева шкала оцінювання _____
Кількість балів: _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ В ПСИХОЛОГІЇ.....	7
1.1 Поняття про мотивацію: визначення, історія питання, структура.....	7
1.2 Особливості мотивації студентів.....	9
Висновки до 1 розділу.....	14
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВИМУШЕНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	15
2.1. Мета та завдання дослідження. Соціально-демографічний опис вибірки.....	16
2.2. Опис процедури та методів дослідження.....	17
2.3. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження мотивації студентів, які навчаються дистанційно.....	20
2.4. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження мотивації студентів, які навчаються оф-лайн.....	24
2.5. Аналіз та інтерпретація особливостей мотивації студентів, які навчаються дистанційно та оф-лайн.....	27
Висновки до 2 розділу.....	32
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35
АНОТАЦІЇ.....	39
ДОДАТКИ.....	42

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження структури мотивації студентів є актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах, оскільки дозволяє забезпечити якісний і стійкий навчальний процес у сучасних умовах глобальних змін.

Доцільно зазначити, що мотивація — це складне багатокомпонентне явище, що відображає прагнення людини до досягнення певної мети. У психології мотивація розглядається як процес, що визначає інтенсивність, напрямок і тривалість діяльності. З огляду на її важливість, дослідження структури мотивації в контексті освітнього процесу дозволяє глибше зрозуміти, як саме студенти адаптуються до нових умов навчання та які чинники сприяють їхньому успіху.

У психології мотивація вивчається у контексті прагнення до досягнення мети, інтенсивності діяльності та її тривалості (А. Маслоу, Ф. Герцберг, Д. МакКлелланд). Класичні дослідження проблеми мотивації було здійснено такими науковцями: А. Маслоу, який запропонував ієрархію потреб, де потреби у самореалізації займають найвищий рівень; Ф. Герцберг, який розробив двофакторну теорію мотивації, що включає мотиваційні та гігієнічні чинники; Д. МакКлелланд, який досліджував вплив потреб у досягненнях, владі та причетності на мотиваційну поведінку.

Наукові дослідження свідчать про те, що рівень мотивації студентів суттєво впливає на їхню здатність адаптуватися до нових форматів навчання, ефективно планувати час і досягати поставлених цілей. У цьому контексті актуальними є питання, які саме фактори визначають структуру мотивації студентів, як вони взаємодіють між собою та які особливості виникають в умовах дистанційного формату. Дослідження структури мотивації дозволяє не лише виявити проблеми, але й запропонувати шляхи їх вирішення, спрямовані на підвищення ефективності освітнього процесу.

Сучасний світ характеризується динамічними змінами в усіх сферах життя, зокрема й в освіті. Особливу роль у цьому процесі відіграє перехід до дистанційних

форматів навчання, який став вимушеною необхідністю внаслідок таких глобальних викликів, як пандемія COVID-19, російсько-українська війна, економічні кризи та інші соціальні трансформації. Зміна звичного освітнього середовища значно вплинула на навчальний процес, створивши нові можливості та водночас нові проблеми. У центрі цих змін опинилася мотивація студентів, яка є важливим компонентом успішності та активності в навчальній діяльності.

Проблема структури мотивації особливо актуалізується в умовах дистанційного навчання, яке, хоча й відкриває широкі можливості, водночас позбавляє студентів звичного соціального середовища, безпосередньої комунікації з викладачами та одногрупниками, а також стабільності традиційних навчальних процесів. Це впливає як на внутрішню мотивацію, що базується на інтересі до знань, так і на зовнішню мотивацію, яка пов'язана з необхідністю досягати певних академічних чи професійних цілей. Унікальність проблеми полягає в тому, що в умовах дистанційного навчання ці складові мотивації змінюють свою вагу та структуру.

Дистанційне навчання, незважаючи на численні переваги, такі як гнучкість і доступність, створює нові виклики для студентів. Зокрема, відсутність прямої соціальної взаємодії може призводити до зниження залученості в навчальний процес, втрати відчуття колективної підтримки та зростання почуття ізоляції. Водночас, зовнішні чинники, такі як вимоги системи освіти, дедлайни або кар'єрні перспективи, набувають більшого значення. Таким чином, питання структури мотивації студентів потребує детального аналізу, особливо з урахуванням умов вимушеного дистанційного навчання.

Об'єкт дослідження - мотивація особистості.

Предмет дослідження - структура мотивації студентів в умовах дистанційного навчання.

Мета дослідження – вивчити структуру мотивації студентів, які навчаються за різних умов здійснення освітнього процесу, провести порівняльний аналіз структури мотивації студентів, які навчаються дистанційно та оф-лайн.

Гіпотеза дослідження: умови вимушеного дистанційного навчання змінюють структуру мотивації студентів: внутрішня мотивація може знижуватися через обмежену соціальну взаємодію, відсутність безпосереднього контакту з викладачами та одногрупниками, тоді як зовнішня мотивація посилюється через потребу виконувати завдання в автономному режимі та адаптуватися до нових форматів навчання.

Для досягнення мети дослідження необхідно виконати наступні завдання:

- 1) Провести аналіз теоретичних підходів до вивчення мотивації та її структури в психології.
- 2) Визначити особливості структури мотивації студентів в умовах дистанційного навчання та студентів, які навчаються оф-лайн.
- 3) Провести діагностику структури навчальної мотивації студентів означених груп.
- 4) Визначити особливості структури мотивації студентів, які навчаються в умовах дистанційного навчання та оф-лайн.

Методи дослідження. У дослідженні буде використано психодіагностичні методи, зокрема методика Мільмана, методика для діагностики навчальної мотивації (Реан, Якунін) та опитувальник «Мотивація навчальної діяльності: рівні і типи» (І.С. Домбровська). Для аналізу даних використовуватимуться статистичні методи, такі як критерій Манна-Уїтні для оцінки міжгрупових відмінностей та критерій Вілкоксона для аналізу змін у межах груп.

Вибірку склали студенти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти старших курсів, які навчаються вимушено дистанційно через знаходження ЗВО в зонах, наближених до проведення бойових дій, та студенти, які навчаються оф-лайн. Всього - 60 студентів, з них 30 осіб в умовах дистанційного навчання і 30 осіб в умовах навчання оф-лайн.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані викладачами, адміністраторами освітніх закладів та

психологами для розробки рекомендацій, спрямованих на підтримку та підвищення мотивації студентів в умовах дистанційного навчання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ В ПСИХОЛОГІЇ

1.1 Поняття про мотивацію: визначення, історія питання, структура

Мотивація є однією з центральних проблем психології в сучасному світі. Її важливість у розвитку наукових підходів пов'язана з аналізом чинників, що визначають активність людини, динаміку цієї активності, раціональну та добровільну поведінку. Питання про те, що саме мотивує поведінку людини, які спонукання її активізують і чому вона докладає важливих зусиль, є центральним для її легітимного вибору [1].

Прийнято вважати, що мотив - це сторона, яка визначає, стимулює, активізує і спонукає людину до певної поведінки і включається в діяльність, що визначається цим мотивом.

У вітчизняній психології мотивація трактується як комплексний регулятор багатьох рівнів різних видів діяльності, поведінки та життєдіяльності людини. Свідомий і добровільний рівні цієї регуляції є найвищими і найскладнішими; В.Г. Алексєєв зазначає, що мотиваційна система людини складається з набагато більшого, ніж безперервний ряд заданих мотиваційних структур. Він визначається широкою сферою, яка включає установки, тобто підсвідому готовність до автоматичної поведінки, поточну актуальну мотивацію, а також сферу ідеалів. Ідеали відіграють важливу роль для людини і є важливою стороною її розвитку, але на даний момент вони не реалізуються [7].

Таким чином, мотивація - це складна, багатопшарова і неоднорідна система стимулів, яка об'єднує інтереси, погляди, потреби, мотиви, почуття, ідеали, прагнення, цінності, установки і норми, що визначають полімодальність поведінки. Ієрархічна структура поля мотивації визначає спрямованість особистості, яка може мати різний характер, по відношенню до якої мотиви є домінуючими за змістом і структурою [3].

Мотивація, трактована і як джерело діяльності, і як сукупність стимулів до

певної діяльності, досліджується з різних позицій. Зокрема, вона описується як особлива область, що відповідає потребам, мотивам, цілям та інтересам у взаємодії.

У сучасній психології прийнято розрізняти два основні види мотивації.

Внутрішня мотивація зумовлена особистим інтересом, задоволенням від процесу навчання чи роботи. Основоположниками цієї концепції стали Десі та Раян. До основних чинників внутрішньої мотивації відносять інтерес до предмета, задоволення від навчання та особистісний розвиток.

Зовнішня мотивація визначається зовнішніми стимулами, такими як винагорода, соціальний статус або тиск. Вона може бути позитивною (наприклад, стипендії, похвала) або негативною (покарання за невиконання завдання). До основних чинників зовнішньої мотивації належать оцінки та система контролю, очікування суспільства та сім'ї, кар'єрні перспективи. У випадку зовнішньої мотивації фактори, які регулюють поведінку, не залежать від внутрішнього життя людини [6].

Внутрішня мотивація підвищує задоволеність роботою, породжує інтерес і задоволення, а також підвищує самооцінку. Вважається, що внутрішня і зовнішня мотивація по-різному впливають на результати навчання. Наприклад, внутрішньо мотивована діяльність триває довше, оскільки на неї не впливають зовнішні чинники, тоді як зовнішньо мотивована діяльність припиняється, коли зовнішні чинники перестають бути ефективними.

Історично проблематика мотивації розвивалася в межах кількох ключових теорій. Теорія ієрархії потреб А. Маслоу передбачає, що мотивація людини залежить від рівня задоволеності її потреб – від фізіологічних до потреб у самореалізації.

Ф. Герцберг у двофакторній теорії мотивації виокремив мотиваційні чинники, які підвищують задоволеність діяльністю, та гігієнічні чинники, що запобігають незадоволеності. Д. МакКлелланд запропонував теорію набутих потреб, визначивши три головні мотиви: потребу в досягненнях, потребу у владі та потребу в причетності. Теорія самовизначення (E. Deci, R. Ryan) пояснює мотивацію через автономію, компетентність і соціальну взаємодію, підкреслюючи важливість

внутрішніх мотивів.

Мотивація має складну структуру, що включає когнітивний компонент, який відображає усвідомлення значущості діяльності, емоційний компонент, пов'язаний із переживаннями щодо діяльності, та поведінковий компонент, який реалізується через конкретні дії [7].

Мотивація не є статичною – вона змінюється під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Одним із ключових чинників, що впливають на мотивацію, є середовище, в якому перебуває людина. Освітнє, професійне чи соціально-економічне середовище може як посилювати мотивацію, так і знижувати її рівень. Наприклад, у стабільних умовах традиційного навчання студенти частіше демонструють стійку внутрішню мотивацію, тоді як в умовах нестабільності, змін або зовнішнього тиску може переважати зовнішня мотивація.

Особливо актуальним є питання мотивації в умовах вимушених змін, таких як дистанційне навчання, адаптація до нових освітніх форматів або робота в нестабільному професійному середовищі. Саме ці аспекти, а також особливості навчальної мотивації студентів у різних освітніх умовах, будуть детально розглянуті у наступному підрозділі [10].

1.2. Особливості мотивації студентів

Мотивація є складним багаторівневим явищем, що визначає активність, спрямованість і стійкість поведінки людини. У попередньому підрозділі було розглянуто основні підходи до визначення мотивації, її структуру та види, а також ключові теорії, що пояснюють мотиваційні процеси. Важливим аспектом стало розмежування внутрішньої та зовнішньої мотивації, їхній вплив на діяльність і навчання. Особливу увагу було приділено тому, як різні чинники – соціальні, освітні та особистісні – впливають на мотиваційну сферу людини. Зважаючи на це, особливий інтерес викликає мотивація студентів, оскільки вона є визначальним фактором їхнього академічного успіху, самореалізації та професійного становлення.

Мотивація студентів до навчання формується під впливом численних факторів,

серед яких важливу роль відіграють внутрішні й зовнішні чинники, а також умови навчального середовища. Як зазначено у попередньому підрозділі, мотивація є багаторівневою структурою, що змінюється залежно від контексту, у якому перебуває людина. Одним із таких ключових контекстів є освітнє середовище, а особливо його форма – традиційне (оф-лайн) чи дистанційне навчання.

Мотивація студентів може мати різний рівень інтенсивності залежно від способу організації навчального процесу. У традиційній системі освіти соціальна взаємодія, безпосередній контакт із викладачами та одногрупниками, а також усталені академічні вимоги сприяють формуванню стабільної внутрішньої мотивації. Студенти, які навчаються оф-лайн, зазвичай краще залучені до навчального процесу, оскільки мають можливість отримувати зворотний зв'язок та активно брати участь у групових дискусіях. У таких умовах важливу роль відіграють і соціальні фактори: підтримка колег, академічне суперництво, а також традиційна система оцінювання, що формує зовнішню мотивацію [12].

Проблема низької мотивації студентів у дистанційному навчанні була широко досліджена і досить поширена протягом певного часу. Однак військові дії росії проти України збільшили потребу в подальших дослідженнях. Ці дослідження дозволять як викладачам, так і студентам зрозуміти, що мотивує студентів, як її можна посилити або покращити, а також критично оцінити, що саме заважає навчанню студентів.

Варто визначити, що їх мотивує і які зміни можуть покращити та посилити їхню мотивацію до навчання в ці складні часи. Зрештою, умовами формування та розвитку мотивації професійних досягнень у студентський період є формування професійного мислення студента, чітке визначення та усвідомлення кінцевої мети навчання, розуміння практичної значущості кожної лекції, семінарського та практичного комплексу та її зв'язку з кінцевою метою [8].

Однак у період військових дій ці умови можуть бути знівельовані психологічним та емоційним станом як викладачів, так і студентів. Освіта має все більше орієнтуватися на «вільний розвиток», творчу ініціативу та самостійність, що

вимагає якісно нових підходів до формування майбутніх фахівців. Набуття знань, умінь і навичок вже не є достатнім результатом навчання.

Питання професійного самовизначення, мотивації до навчання, професійного розвитку та самореалізації є важливими складовими базової психологічної проблеми мотивації студентів на всіх етапах навчання, будь то довузівська підготовка чи навчання у вищому навчальному закладі. Ця проблема набула особливого поширення після запровадження широкомасштабної дистанційної освіти через COVID та загострилася через війну в Україні.

Аналітичні дослідження показують, що вимушене переривання навчального процесу через сегрегацію через COVID є потужним стресором для освітніх систем у всьому світі, але водночас це і «вихрова» подія, яка дає поштовх для розробки альтернативних довгострокових планів розвитку освіти. Зрештою, ми визнаємо, що освітній процес і співпраця між його учасниками можуть більше не відбуватися в традиційних форматах [11].

Вже зараз зрозуміло, що війна в Україні запровадила певні правила та особливості, які варто вивчати. Адже завданням навчальних закладів є підготовка освічених молодих людей, які є майбутнім нашої країни, а їхньою головною метою є здобуття знань, оволодіння методами наукового пізнання та розуміння цінності наукового мислення на власному досвіді.

Одним з найважливіших елементів успішної дистанційної освіти є мотивація студентів. В он-лайн студенти витрачають більшу частину свого часу на самостійне навчання. Це вимагає концентрації, наполегливості та мотивації до навчання. У дистанційному навчанні багато традиційних мотиваторів працюють не так ефективно, як в оф-лайн-навчанні [10].

Варто погодитися з визначенням, що дистанційне навчання – це форма організації навчального процесу, заснована на самостійній роботі здобувачів освіти. Це дозволяє йому навчатися у зручній для себе формі та на відстані від учителя [6].

Еволюція в цьому напрямку призвела до того, що дистанційна освіта в сучасному розумінні є сучасною формою навчання, яка поєднує в собі елементи всіх

видів навчання (очного, вечірнього та дистанційного), заснованого на використанні сучасних комп'ютерів і комунікаційні технології.

Згідно з психологічним словником, мотив - це причина поведінки або дії людини, що впливає з об'єктивного бажання. Необхідно дослідити та проаналізувати, якими були об'єктивні потреби, що спонукали студентів до навчання під час війни. Найефективнішою мотивацією є внутрішня мотивація студентів, тобто мотивація через свідому дію [18].

Це відіграє важливу роль у дистанційній освіті. Варто підкреслити, що це найскладніша мотивація для студентів. А стресові ситуації, повітряні нальоти, окупація та можливість переїзду в інше місто чи країну ще більше впливають на мотивацію студентів до навчання. Несприятливі психологічні умови, перебування в бомбосховищах, зміна правил внутрішнього розпорядку тощо не мотивували студентів до навчання [5].

Зокрема, варто зазначити, що дистанційне навчання вимагає досить високого рівня самодисципліни, оскільки потребує концентрації, зосередженості та готовності до самоосвіти. Серед основ мотивації навчання є пізнавальна мотивація. Вона проявляється в інтересі до пізнання власного внутрішнього світу, а також в опануванні навчальних дисциплін з метою саморозвитку в процесі навчання. Соціальні мотиви, з іншого боку, відображають процес навчання як можливість спілкування в групі, пов'язаній майбутньою професійною діяльністю [4].

Зрештою, найкращий спосіб підтримувати мотивацію - це підтримувати внутрішні рушійні сили відповідною зовнішньою або внутрішньою мотивацією. Варто зазначити, що у вищій та післядипломній освіті діапазон факторів, які враховуються для мотивації студентів до навчання, дуже широкий.

Варто зазначити, що мотивації студентів до навчання не надається великого значення, незважаючи на те, що вона впливає на оцінки студентів та їхню мотивацію до навчання в університеті. Формування та розвиток мотивації студентів до навчання є складним і багатофакторним процесом, який повинен враховувати вікові та індивідуальні особливості студентів, а також ґрунтуватися на існуючому рівні

їхнього розвитку та змісті їхніх мотиваційних сфер.

Формування та підтримка мотивації є складним процесом. Це пов'язано з тим, що наявна мотивація людини трансформується під впливом поставлених перед нею завдань, часу та психофізіологічних особливостей [9].

Одним із ключових чинників формування автентичної навчальної мотивації є метод навчання, який дає змогу організувати внутрішню, цілеспрямовану активність суб'єкта навчання та забезпечити необхідні умови для формування і розвитку відповідної мотивації. Однак для того, щоб зрозуміти, які методи навчання є найбільш ефективними для студентів у воєнний час, необхідно провести експериментальні дослідження для виявлення факторів, що мотивують студентів до навчання, та тих, що мають негативний вплив на респондентів.

Участь у дискусійних форумах, електронне обговорення вивченого матеріалу та відеоконференції можуть підвищити ефективність та мотивацію студентів до навчання. Завдяки створенню нових навчальних середовищ студенти відчують себе невід'ємною частиною команди і можуть навчатися у власному темпі, у віртуальному просторі, у зручній для них час. Вибір послідовності вивчення матеріалу на основі власних інтересів і здібностей, особистісний, творчий і телекомунікаційний характер навчання є основними характеристиками навчання в умовах інформатизації освіти [14].

Спроби визначити передумови навчання пов'язані з набором мотивацій, або полімотивацій, тобто причин і стимулів до дії. Відомо, що за наявності мотивації до діяльності або мети, яку необхідно досягти, зусилля стають більш енергійними, стійкими і послідовними. З іншого боку, якщо причини і цілі не є об'єктивно зрозумілими або перебувають під примусовим тиском, люди діють без натхнення і менш продуктивно.

Ефективна мотивація іноді змушує студентів працювати на рівні, якого ніхто не очікував. Неадекватна мотивація також заважає студенту повністю реалізувати свій потенціал, навіть якщо інтелектуальні ресурси високі [15].

Дистанційне навчання, яке набуло широкого розповсюдження через пандемію

COVID-19 та військові дії, стало серйозним викликом для студентів. Відсутність безпосереднього контакту, розмиті межі між навчальною та особистою діяльністю, підвищена необхідність саморегуляції значно впливають на мотиваційну сферу студентів. Зокрема, внутрішня мотивація може знижуватися через обмежену взаємодію із середовищем, а зовнішня набуває більшого значення, оскільки основним джерелом стимуляції стають оцінки, дедлайни та інші формальні показники академічної успішності [18].

Для перевірки впливу навчального формату на мотивацію студентів було проведено емпіричне дослідження, яке включало дві групи учасників. Перша група складалася зі студентів, які навчалися в умовах оф-лайн упродовж усього освітнього циклу. Друга група – студенти, які вимушено перейшли на дистанційне навчання через пандемію або військові дії. Основними методами збору даних були анкети та опитувальники з вивчення рівня навчальної мотивації [24].

Результати дослідження показали суттєві відмінності між двома групами. Студенти, які навчалися оф-лайн, мали більш високий рівень внутрішньої мотивації, проявляючи стійкий інтерес до навчальних дисциплін та бажання професійного розвитку. Водночас у групі студентів дистанційного навчання спостерігалось зниження внутрішньої мотивації та підвищення ролі зовнішніх чинників, зокрема страху невдачі та необхідності відповідати академічним вимогам.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що навчальне середовище відіграє ключову роль у формуванні мотивації студентів. Традиційна форма навчання сприяє розвитку внутрішньої мотивації через соціальну взаємодію та підтримку, тоді як дистанційний формат підвищує залежність студентів від зовнішніх стимулів, що може впливати на якість навчання та рівень залученості до освітнього процесу [23].

Висновки до 1 розділу

- 1) Мотивація є ключовим психологічним механізмом, що визначає активність,

спрямованість та ефективність діяльності людини, формуватися під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів та змінюватися залежно від умов життєдіяльності.

- 2) Основні підходи до мотивації базуються на класичних та сучасних теоріях. Теорія ієрархії потреб А. Маслоу пояснює мотивацію через задоволення послідовних рівнів потреб. Двофакторна теорія Ф. Герцберга поділяє мотиваційні чинники на внутрішні та гігієнічні. Теорія набутих потреб Д. МакКлелланда акцентує увагу на потребах у досягненнях, владі та причетності. Теорія самовизначення Е. Десі та Р. Раяна визначає мотивацію через автономію, компетентність та соціальну взаємодію.
- 3) Види мотивації та чинники, які їх зумовлюють, включають внутрішню та зовнішню мотивацію. Внутрішня мотивація формується на основі інтересу до діяльності, задоволення від процесу навчання та саморозвитку. Зовнішня мотивація зумовлена зовнішніми стимулами, такими як система оцінювання, соціальні очікування та кар'єрні перспективи.
- 4) Структура мотивації включає когнітивний (усвідомлення значущості діяльності), емоційний (переживання, пов'язані з діяльністю) та поведінковий (конкретні дії) компоненти. Взаємодія цих складових визначає рівень мотивації та її сталість у часі.
- 5) Навчальна мотивація студентів залежить від організації освітнього процесу. Результати останніх досліджень свідчать про те, що в умовах традиційного (оф-лайн) навчання студенти демонструють значно вищий рівень внутрішньої мотивації завдяки соціальній взаємодії та академічному середовищу. У дистанційному форматі переважає зовнішня мотивація, зростає залежність від оцінювання та дедлайнів, що може знижувати рівень особистої залученості до навчального процесу.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВИМУШЕНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Мета та завдання дослідження. Соціально-демографічний опис вибірки

Мета дослідження – вивчити структуру мотивації студентів у контексті різних умов здійснення освітнього процесу, зокрема в умовах вимушеного дистанційного навчання. Дослідження спрямоване на порівняльний аналіз мотиваційних чинників студентів, які навчаються онлайн та офлайн, а також на визначення основних тенденцій у формуванні внутрішньої та зовнішньої мотивації.

Дослідження проводилося на базі двох закладів вищої освіти: Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Харківського національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Вибірку становили 60 студентів старших курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Учасників дослідження було поділено на дві рівні групи по 30 осіб. Перша група включала студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, які вимушено навчаються дистанційно через розташування їхнього місця проживання поблизу зони бойових дій або через запроваджені в університеті заходи безпеки. Друга група складається зі студентів Харківського національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, які продовжують навчання в традиційному офлайн-форматі.

Соціально-демографічні характеристики вибірки включають вік студентів, який коливається в межах від 19 до 22 років, а також рівномірне співвідношення статей (50% дівчат і 50% хлопців). Вибірка була сформована таким чином, щоб забезпечити репрезентативність отриманих результатів і можливість узагальнення висновків на ширшу студентську спільноту.

2.2. Опис процедури та методів дослідження

У дослідженні використовувалась авторська анкета, розроблена з урахуванням сучасних підходів до вивчення мотивації в освітньому процесі. Анкета складалася з 10 питань, що охоплювали як зовнішні (соціальні, матеріальні, інституційні), так і внутрішні (особистісні, когнітивні) чинники мотивації. Респонденти відповідали на запитання за шкалою Лікерта від 1 (повністю не згоден) до 5 (повністю згоден).

Анкету було включено до основного етапу збору емпіричних даних і запропоновано студентам обох груп в онлайн-форматі (Google Forms). Вона дозволила виявити загальні тенденції у структурі мотивації та провести якісний порівняльний аналіз між студентами, які навчаються в різних умовах. Повний текст анкети подано в додатку А.

Також для того, щоб з'ясувати, що спонукає студентів до навчання та які навчальні мотиви є для них домінуючими, було проведено дослідження у сфері мотивації.

Дослідження проводилося у два кроки: підготовчий та основний. На підготовчому етапі було визначено теоретичні основи дослідження, сформовано вибірку та обрано методи дослідження, які відповідали його меті та завданням.

На основному кроці було проведено емпіричне дослідження мотиваційної структури студентів, яке включало використання психодіагностичних методів, анкетування та статистичного аналізу отриманих даних.

Для діагностики структури мотивації студентів використовувалися наступні методики: методика структури мотивації Мільмана, методика для діагностики навчальної мотивації (Реан, Якунін) та опитувальник «Мотивація навчальної діяльності: рівні і типи» (І.С. Домбровська).

Використовувалася методика вивчення структури мотивів особистості В.Е. Мільмана (Додаток Б). Дана методика дозволяє виявити наступні тенденції особистості:

- Мотиви життєзабезпечення (Ж) - відображають турботу суб'єкта про безпосередні умови виживання і прагнення забезпечити матеріальними

ресурсами для життя себе і своїх близьких;

- Мотив комфорту та особистої безпеки (К) - зацікавленість у повноцінному, зручному та надійному способі життя, який приносить більше задоволення;
- Мотив статусу та престижу (СП) - мотивація до підтримання життя та комфорту, але в соціальній сфері. Відображає прагнення суб'єкта отримати увагу, визнання, престиж, соціальний статус, вплив і владу з боку оточуючих;
- Мотив спілкування (С): приєднатися до групи, адаптуватися до соціальних норм;
- Мотив загальної активності (З) відображає енергію та бажання суб'єкта проявити свою енергію та вміння в різних сферах діяльності;
- Мотив творчої активності (ТА) відображає прагнення суб'єкта використовувати власну енергію та здібності у сферах, де можна досягти творчих результатів; та
- Мотивація соціальної (суспільної) корисності (СК) - орієнтована на соціальну діяльність.

Опитувальник складається з 14 тверджень, що стосуються деяких аспектів життєвих прагнень і способу життя. Респондентам пропонується висловити своє ставлення до кожного з восьми варіантів (a, b, c, d, e, f, g, h), позначивши одну з наступних оцінок у відповідній комірці бланку відповідей: «Так, я згоден», «Скоріше згоден», «В окремих випадках, частково згоден», «Ні, не згоден»; «Не знаю».

Методика Реана-Якуніна використовувалася для оцінки рівня внутрішньої та зовнішньої мотивації студентів. Вона дає змогу визначити, наскільки студенти орієнтовані на процес навчання, отримання знань та професійний розвиток або ж на зовнішні чинники, такі як оцінки, стипендія, вимоги викладачів та батьків.

Опитувальник І.С. Домбровської застосовувався для детальнішого аналізу типів навчальної мотивації студентів, що дозволило простежити зміни в мотиваційній структурі залежно від формату навчання (дистанційного чи офлайн).

Для обробки отриманих даних використовувалися статистичні методи. Для порівняння результатів між групами студентів було застосовано критерій Манна-Уїтні, який дозволяє оцінити значущість відмінностей між незалежними вибірками.

Також використовувався критерій Вілкоксона для аналізу змін у межах однієї групи, що допомогло визначити динаміку змін у мотивації студентів упродовж навчання.

Критерій Манна-Уїтні є аналогом t-критерію для непараметричних даних і дозволяє виявити, чи розподіли значень у двох незалежних вибірках істотно відрізняються. Він базується на ранжуванні всіх значень без урахування їх належності до певної групи. Критерій Вілкоксона оцінює зміну значень у межах однієї групи, зіставляючи пари даних до і після впливу або на різних етапах. Його застосовують тоді, коли немає гарантії нормального розподілу.

Усі результати дослідження були опрацьовані за допомогою статистичних методів, що дало змогу об'єктивно оцінити зміни у структурі мотивації студентів та виявити основні закономірності впливу дистанційного навчання на їхню мотиваційну сферу.

Процедура дослідження здійснювалася у кілька послідовних кроків. Перший крок включав підготовку інструментарію для збору емпіричних даних, зокрема формування анкети для збору соціально-демографічної інформації та добір психодіагностичних методик, що дозволяють вивчити різні аспекти навчальної мотивації. До основного пакету методик було включено: методику діагностики мотивації навчання студентів В.Е. Мільмана, тест «Типи мотивації до навчання» за О.Ф. Ріаном та методику діагностики внутрішньої навчальної мотивації І. Домбровської. Вибір саме цих методик обумовлений їхньою валідністю, надійністю, а також тим, що вони дозволяють комплексно охопити як зовнішні, так і внутрішні аспекти навчальної мотивації студентів.

Другий крок полягав у безпосередньому проведенні дослідження. Учасникам було запропоновано пройти онлайн-опитування за допомогою Google Forms. Це забезпечило зручність та доступність участі в дослідженні для обох груп – як студентів, які навчаються дистанційно, так і тих, хто відвідує заняття офлайн. Перед початком заповнення опитувальників кожному учаснику було надано інструкцію щодо правильного заповнення та пояснено добровільний і конфіденційний характер участі. На кожному етапі дослідження дотримувалися етичні норми та принципи

психологічного тестування, зокрема інформована згода, анонімність, право на відмову від участі на будь-якому етапі дослідження.

Третій крок передбачав обробку отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики. Було використано описову статистику для аналізу загального рівня мотивації та її структурних компонентів, а також проведено кореляційний аналіз для виявлення взаємозв'язків між показниками різних методик. Також застосовано порівняльний аналіз для виявлення відмінностей між групами онлайн- та офлайн-студентів. Статистична обробка результатів здійснювалася з використанням табличного редактора Microsoft Excel та програми для статистичного аналізу SPSS. Такий підхід до організації процедури дослідження дозволив забезпечити точність, системність та обґрунтованість отриманих результатів.

2.3. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження мотивації студентів, які навчаються дистанційно

На етапі аналізу результатів дослідження мотивації студентів, які навчаються дистанційно, було здійснено обробку відповідей 30 респондентів, що входили до відповідної групи. У процесі аналізу використовувалися дані, зібрані за допомогою трьох основних методик: методики В.Е. Мільмана, опитувальника Реана-Якуніна та опитувальника І.С. Домбровської. Статистична обробка проводилася з метою виявлення домінуючих мотивів навчання, визначення рівня внутрішньої та зовнішньої мотивації, а також виявлення специфіки мотиваційної структури у контексті вимушеного дистанційного формату.

У результаті аналізу відповідей 30 студентів за методикою В.Є. Мільмана було виявлено, що найвищі середні бали отримали шкали «Життєзабезпечення» (4,2 із 5 — 84%) та «Комфорт і безпека» (4,1 — 82%), що свідчить про домінування базових екзистенційних мотивів у дистанційному навчанні. Мотив спілкування отримав середнє значення 3,5 балів (70%), що демонструє середню актуальність потреби у взаємодії. Натомість шкали «Статус і престиж» (3,2 — 64%) та «Соціальна корисність» (3,0 — 60%) мають найнижчі показники, що може вказувати на

обмеженість соціального самоствердження у дистанційному форматі.

Таблиця 2.1

Аналіз результатів за методикою В.Є. Мільмана (мотиваційна структура дистанційних студентів)

№	Мотиваційна шкала	Середній бал (з 5)	Стандартне відхилення (σ)	Відсоток (%)	Інтерпретація
1	Життєзабезпечення	4,2	0,5	84%	Домінує потреба в матеріальній стабільності та особистій безпеці
2	Комфорт і безпека	4,1	0,6	82%	Висока потреба у стабільних життєвих умовах попри зовнішні загрози
3	Спілкування	3,5	0,7	70%	Середній рівень соціальної взаємодії в умовах дистанційного навчання
4	Статус і престиж	3,2	0,8	64%	Понижена значущість соціального визнання через обмеженість публічної активності
5	Соціальна корисність	3,0	0,9	60%	Найнижчий показник — свідчить про знижену мотивацію до суспільного внеску

Методика Реана-Якуніна дозволила визначити баланс між внутрішньою та зовнішньою мотивацією студентів, які навчаються дистанційно. За результатами опитування 30 учасників, було встановлено, що зовнішня мотивація домінує — її середній бал становить 4,0 з 5 можливих, що дорівнює 80%. Внутрішня мотивація є значно нижчою — 3,2 бала, тобто 64%. Така ситуація вказує на орієнтацію студентів передусім на зовнішні стимули — виконання вимог викладачів, отримання стипендій, оцінок та підтримку очікувань родини, що характерно для вимушених адаптацій до нових умов навчання. Низький рівень внутрішньої мотивації може бути пов'язаний із втратою живої комунікації, емоційної залученості до процесу навчання, а також із технічними або психологічними труднощами в онлайн-середовищі.

Таблиця 2.2

**Співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації студентів за методикою
Реана-Якуніна**

№	Тип мотивації	Середній бал (з 5)	Стандартне відхилення (σ)	Відсоток (%)	Інтерпретація
1	Зовнішня мотивація	4,0	0,6	80%	Домінує: орієнтація на оцінки, стипендії, вимоги викладачів, зовнішній контроль
2	Внутрішня мотивація	3,2	0,7	64%	Знижена: обмежене особисте залучення, зниження інтересу та емоційного контакту в дистанційній формі

Застосування опитувальника І.С. Домбровської дало змогу глибше проаналізувати типи мотивації серед студентів, які навчаються дистанційно. Найвищі показники були зафіксовані у мотивації уникнення невдачі — 4,1 бала з 5 можливих (82%), що свідчить про домінування тривожних очікувань і страху не відповідати вимогам. Мотивація досягнення склала 3,8 бала (76%), що демонструє орієнтацію на результат і прагнення до успіху попри складнощі. Мотивація саморозвитку отримала 3,3 бала (66%), що вказує на помірну, але не надто високу готовність до самостійної роботи та внутрішнього зростання. Найнижчим виявився показник мотивації пізнавального інтересу — лише 2,9 бала (58%), що свідчить про зниження глибокого інтересу до знань у дистанційному форматі, можливо через нестачу інтеракції та натхнення від навчального середовища.

Таблиця 2.3

Рівень різних типів мотивації студентів за опитувальником І.С. Домбровської

№	Тип мотивації	Середній бал (з 5)	Стандартне відхилення (σ)	Відсоток (%)	Інтерпретація
1	Уникнення невдачі	4,1	0,5	82%	Найвищий показник – свідчить про високий рівень тривожності та прагнення уникнути покарання
2	Досягнення	3,8	0,6	76%	Висока мотивація досягати результату, орієнтація на цілі
3	Саморозвиток	3,3	0,7	66%	Середній рівень – демонструє обмежену ініціативність і самостійність
4	Пізнавальний інтерес	2,9	0,8	58%	Найнижчий рівень – свідчить про зниження інтересу до знань у дистанційних умовах

За результатами кореляційного аналізу було встановлено, що внутрішня мотивація має слабкий позитивний зв'язок із пізнавальним інтересом ($r = 0,34$, $p < 0,05$) і мотивацією саморозвитку ($r = 0,39$, $p < 0,05$). Зовнішня мотивація, натомість, виявила сильний позитивний зв'язок з мотивацією уникнення невдачі ($r = 0,62$, $p < 0,01$) та мотивацією досягнення ($r = 0,45$, $p < 0,01$), що свідчить про переважання реактивних стратегій у навчанні. Виявлено також статистично значущу відмінність між студентами з високим і низьким рівнем внутрішньої мотивації за показником загальної активності ($p < 0,05$ за критерієм Манна-Уїтні), що свідчить про взаємозв'язок між особистісною активністю та рівнем залучення у навчання.

Таблиця 2.4

Кореляційні зв'язки між типами мотивації та показниками активності

№	Зв'язок між змінними	Значення коефіцієнта (r)	Рівень значущості (p)	Інтерпретація
1	Внутр. мотивація ☐ Пізнавальний інтерес	0,34	$p < 0,05$	Слабкий позитивний зв'язок – інтерес до знань пов'язаний із зростанням внутрішньої мотивації
2	Внутр. мотивація ☐ Саморозвиток	0,39	$p < 0,05$	Слабкий позитивний зв'язок – прагнення до самовдосконалення підтримує внутрішню мотивацію
3	Зовн. мотивація ☐ Уникнення невдачі	0,62	$p < 0,01$	Сильний зв'язок – домінування страху невдач як зовнішнього стимулу
4	Зовн. мотивація ☐ Досягнення	0,45	$p < 0,01$	Середній зв'язок – мотивація досягнення частково зумовлена зовнішніми очікуваннями
5	Внутр. мотивація ☐ Загальна активність	—	$p < 0,05$ (Манн-Уїтні)	Статистично значуща різниця – особистісна активність вища при сильній внутрішній мотивації

Узагальнюючи отримані дані, можна зробити висновок, що студенти, які вимушено навчаються дистанційно, демонструють знижену внутрішню мотивацію та підвищену залежність від зовнішніх чинників. Їхня мотиваційна структура орієнтована на базові потреби, уникнення ризиків та забезпечення стабільності, що цілком відповідає контексту воєнного стану та загальної нестабільності. Це потребує переосмислення підходів до підтримки та розвитку внутрішньої мотивації студентів у дистанційному освітньому середовищі, зокрема шляхом залучення інноваційних педагогічних практик, створення умов для самореалізації та підвищення якості зворотного зв'язку між викладачем і студентом.

2.4. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження мотивації студентів, які навчаються оф-лайн

Аналіз результатів дослідження мотивації студентів, які продовжують навчання в офлайн-форматі (група 2, Національний юридичний університет імені

Ярослава Мудрого), дозволив виявити ряд характерних особливостей у структурі їхньої мотивації.

Згідно з результатами методики В. Е. Мільмана, у студентів офлайн-групи переважають мотиви загальної активності (середній бал – 4,2) та творчої активності (3,9), що свідчить про високий рівень залученості до освітнього процесу, бажання розвиватися та реалізовувати свої здібності. Мотиви життєзабезпечення (3,1) та комфорту й особистої безпеки (3,0) мають дещо нижчі показники, що свідчить про відносно меншу зосередженість на матеріальних аспектах. Також спостерігається помірний рівень мотивації соціального визнання та статусу (3,5), що підтверджує прагнення до професійної реалізації, визнання з боку оточення та досягнення певного соціального положення. Мотив спілкування має середнє значення 3,4, що вказує на важливість соціальних контактів у контексті навчального середовища.

Таблиця 2.5

Рівень вираженості мотивацій у студентів офлайн-групи (за методикою В.Є. Мільмана)

№	Вид мотивації	Середній бал (з 5)	Стандартне відхилення (σ)	Відсоткове значення (%)	Інтерпретація
1	Загальна активність	4,2	0,5	84%	Висока залученість у навчання, ініціативність
2	Творча активність	3,9	0,6	78%	Сильне бажання розвиватися та реалізовувати потенціал
3	Соціальне визнання і статус	3,5	0,7	70%	Прагнення до професійного зростання і визнання
4	Спілкування	3,4	0,6	68%	Соціальні зв'язки мають помітне значення в освітньому процесі
5	Життєзабезпечення	3,1	0,8	62%	Помірна важливість матеріальної стабільності
6	Комфорт і особиста безпека	3,0	0,7	60%	Відносно низький рівень турботи про безпеку та стабільність у порівнянні з іншими мотивами

Застосування методики Реана–Якуніна дало змогу виявити, що студенти офлайн-групи демонструють значно вищий рівень внутрішньої мотивації (середній показник — 4,3 бала, що становить 86%), порівняно з зовнішньою мотивацією (середній показник — 3,6 бала, або 72%). Така перевага свідчить про те, що основним рушієм навчальної активності є прагнення до знань, особистісного зростання та самореалізації, а не зовнішні фактори, такі як оцінки, стипендії чи вплив авторитетів. Це може вказувати на більш глибоку залученість до навчального процесу, характерну для студентів, які навчаються в умовах безпосередньої взаємодії з викладачем та одногрупниками.

Таблиця 2.6

Рівень внутрішньої та зовнішньої мотивації у студентів офлайн-групи (за методикою Реана–Якуніна)

№	Тип мотивації	Середній бал (з 5)	Стандартне відхилення (σ)	Відсоткове значення (%)	Інтерпретація
1	Внутрішня мотивація	4,3	0,5	86%	Орієнтація на зміст навчання, саморозвиток, інтерес до знань
2	Зовнішня мотивація	3,6	0,6	72%	Мотивація через зовнішні стимули: оцінки, вимоги, соціальні очікування

Результати застосування опитувальника І. С. Домбровської засвідчили, що студенти офлайн-групи демонструють переважання пізнавальної мотивації (середній бал — 4,4, що становить 88%) та професійної мотивації (4,1 бала — 82%), що свідчить про активну зацікавленість у навчальному процесі, прагнення зрозуміти матеріал і підготуватись до майбутньої професії.

Також високим виявився рівень самореалізаційної мотивації — 4,0 бала (80%), яка вказує на бажання студентів розкрити власний потенціал через освітню діяльність. Натомість мотивація уникнення невдачі (2,8 бала — 56%) та мотивація зовнішнього тиску (2,9 бала — 58%) мали найнижчі показники, що свідчить про менший вплив страху, примусу чи соціального контролю на поведінку студентів в навчанні.

Таблиця 2.7

Типи навчальної мотивації студентів офлайн-групи (за опитувальником І. С. Домбровської)

№	Тип мотивації	Середній бал (з 5)	Стандартне відхилення (σ)	Відсоткове значення (%)	Інтерпретація
1	Пізнавальна мотивація	4,4	0,4	88%	Глибока зацікавленість у змісті навчання, бажання зрозуміти матеріал
2	Професійна мотивація	4,1	0,5	82%	Орієнтація на майбутню професійну реалізацію
3	Самореалізаційна мотивація	4,0	0,6	80%	Потреба у розвитку особистого потенціалу через навчання
4	Мотивація уникнення невдачі	2,8	0,7	56%	Невисокий вплив тривоги чи страху на навчальну активність
5	Мотивація зовнішнього тиску	2,9	0,6	58%	Незначний вплив примусу або контролю ззовні

2.5. Аналіз та інтерпретація особливостей мотивації студентів, які навчаються дистанційно та оф-лайн

Порівняльний аналіз результатів студентів дистанційної та офлайн-групи засвідчив статистично значущу різницю у внутрішній мотивації ($U = 302, p < 0,05$) та мотивації до творчої активності ($U = 287, p < 0,05$). Це підтверджує, що студенти офлайн-групи мають значно вищий рівень самостійності, зацікавленості у процесі навчання та емоційного залучення, ніж їхні колеги, які навчаються дистанційно. Також було виявлено, що мотиваційна структура офлайн-студентів є більш стабільною, без різких перепадів у значеннях, що вказує на психологічну врівноваженість і стабільність навчального середовища.

Таблиця 2.8

**Порівняльний аналіз мотиваційних показників студентів офлайн- та
дистанційної форми навчання**

№	Порівнюваний показник	Середнє значення (дистанційна група)	Середнє значення (офлайн-група)	U-критерій Манна-Уїтні	p-рівень значущості	Інтерпретація
1	Внутрішня мотивація	3,2	4,3	302	$p < 0,05$	Вища у офлайн-групи — орієнтація на сам процес навчання
2	Мотивація до творчої активності	3,1	3,9	287	$p < 0,05$	Вища у офлайн-групи — бажання творити, креативно мислити
3	Структура мотивації	Нестабільна	Стабільна	—	—	У офлайн-групи менші перепади між показниками, краща емоційна врівноваженість

Тож варто сказати, що результати дослідження вказують на те, що студенти, які навчаються в традиційному форматі, мають переважно внутрішню мотивацію до навчання, орієнтовану на пізнання, професійний розвиток та самореалізацію. Також вони демонструють значно вищий рівень активності, ініціативності та творчості, що створює підґрунтя для ефективного засвоєння знань і стійкої освітньої мотивації. Ці показники можуть бути пов'язані із соціальним контекстом традиційного навчання, включаючи безпосередню взаємодію з викладачами та однокурсниками, чіткішу структуру навчального процесу та знижену тривожність порівняно з дистанційною формою навчання.

Аналіз анкетування, проведеного серед студентів вищого навчального закладу, показав, що мотивація студентів до навчання знижується, головним чином через психологічно складну військову ситуацію, брак матеріально-технічних ресурсів, недостатнє забезпечення інтерактивними технологіями, а також найпростішим доступом до Інтернету.

Іншими словами, внутрішня мотивація гальмувалася психологічними факторами. Однак зовнішні мотиватори, такі як стипендії та втрата стипендій через небажання вчитися, також були достатніми мотиваторами для студентів. Зрештою, як зазначають дослідники та викладачі, саме фінансовий аспект є чи не найсильнішим мотиватором як для студентів, так і для працівників. Водночас більшість респондентів зазначили, що саме навчання дозволило їм відволіктися від жахливої ситуації в Україні.

Адже навчання було для них мотивацією до життя. Саме зовнішні зв'язки повернули їх до «безпечного життя» і дали їм відчуття, що вони «навчаються, як раніше». Було додатково отримано такі відповіді:

- «Я не знав, чи зможу залишитися в університеті і чи буду я неушкодженим»;
- «Я не міг зосередитися в бомбосховищі»;
- «У мене не було інтернету, ноутбука, можливостей»;
- «Я не знав, чи потрібно мені вчитися, коли йде війна і в мене може не бути майбутнього»;
- «Я не знав, чи потрібно мені вчитися»; «Я не знав, чи потрібно мені вчитися»;
- «Не хотілося розчаровувати батьків»;
- «Потрібно було робити щось корисне, щоб відволіктися від війни»;
- «Мої друзі добре освічені, і я не хочу бути гіршим за них».

Можна стверджувати, що дослідження показало, що душевний спокій, рівновага і розуміння того, що ти в безпеці, також були основними факторами, пов'язаними з мотивацією. А для того, щоб заохотити студентів до навчання у воєнний час, необхідно максимально розвивати їхню пізнавальну мотивацію, давати студентам чітке уявлення про їхнє місце у професії та суспільстві, а також гарантувати, що вони будуть щасливими та успішними, незважаючи на кризову ситуацію.

Адже, як зазначає більшість студентів, саме навчання відволікало їх від війни,

тобто навчання давало стимул і необхідну підтримку для виживання. Розуміння мотивації та поведінки студентів під час критичних етапів життя, таких як військові дії, може допомогти викладачам та адміністрації навчальних закладів правильно спланувати заняття, лекції, практичні та лабораторні комплекси з метою досягнення бажаного результату - випуску конкурентоспроможних фахівців.

Викладацький моніторинг та підтримка допомагають студентам, підвищують їхню готовність до самостійної роботи та спонукають до самовдосконалення й особистісного розвитку. Автори вивчили різні наукові підходи до з'ясування сутності поняття «мотивація» та підтвердили, що цей процес є багатограним.

Результати опитування показують, що більшість студентів схильні позитивно відгукуватися про дистанційну освіту: 50% респондентів сказали, що повністю задоволені, в основному через три причини: наявність часу та грошей, які не витрачаються на поїздки, зручність навчання в електронному форматі та комфорт перебування вдома.

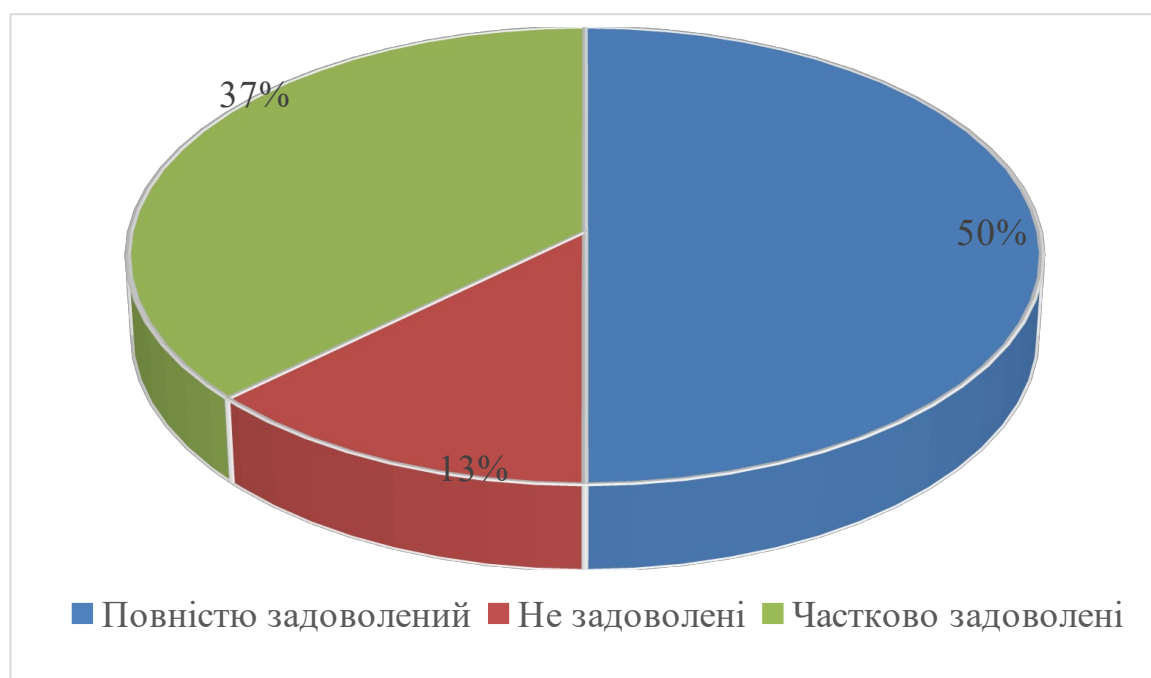

Рис. 2.1. Ставлення до дистанційного навчання

13% відповіли, що їм не подобається дистанційне навчання і вони хотіли б якнайшвидше перейти на навчання в аудиторії. Основними недоліками були названі

«відсутність живого спілкування», «занадто багато часу вдома» та «проблеми з мережею та технологіями». 37% - частково, тобто студенти цієї категорії згодні з двома попередніми пунктами.

За результатами запитання «Чи вдається Вам поєднувати навчання з роботою» можна зробити висновок, що більшості студентів подобається дистанційне навчання, оскільки вони можуть без проблем працювати в той же час. Кількість студентів, які працюють, також висока - 40%.

З негативного боку, 88% респондентів апатично ставляться до дистанційного навчання; 9,3% - часто, 64% - страждають від умов дистанційного навчання через умови життя, а 14% - постійно. Є гіпотеза, що на цю категорію (64%) сильно вплинув карантин і сьогоднішня війна, необхідність залишатися вдома. Для деяких студентів, для яких університет є чи не єдиним осередком активного соціального життя, його втрата може призвести до депресії та апатії.

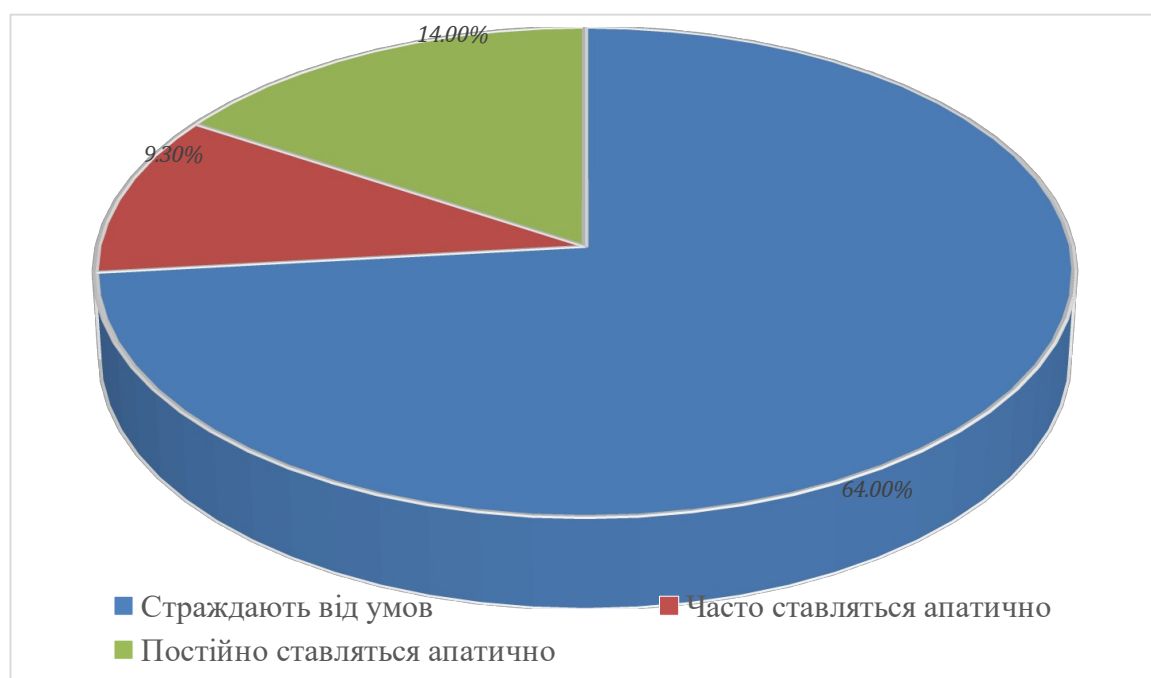

Рис. 2.2. Присутність апатичного ставлення до дистанційного навчання

З позитивного боку, стипендії заохочують студентів денної форми навчання. 82,8% студентів зацікавлені в навчальному процесі; 80,4% студентів загалом готові до іспитів; 55,2% студентів адекватно реагують на помилки і намагаються їх

виправити, а не впадають у відчай і втрачають мотивацію до навчання, як це роблять 19,5%; 55,2% студентів мотивовані до навчання, а не зневірені у власному навчанні.

Висновки до 2 розділу

У процесі проведеного емпіричного дослідження було отримано дані, які дозволяють виявити особливості структури мотивації студентів залежно від формату навчання (дистанційного чи оф-лайн), а також встановити переважні типи мотивації та чинники, що впливають на їхню зміну в умовах війни.

1. Результати дослідження засвідчили, що у студентів, які навчаються офлайн, домінує внутрішня мотивація, зокрема професійна та внутрішньо-особистісна, що пов'язано з безпосередньою соціальною взаємодією, чіткою навчальною структурою та особистісною залученістю. Натомість студенти дистанційного навчання значно частіше демонструють зовнішню мотивацію, орієнтуючись на оцінки, стипендії та очікування викладачів і батьків, що свідчить про зростаючу роль зовнішніх регуляторів у мотиваційному процесі.
2. Встановлено, що серед студентів обох груп домінують мотиви творчої активності, комфорту та спілкування. Це свідчить про прагнення до самореалізації, збереження психологічної стабільності та потребу у соціальній підтримці, що особливо актуально в умовах воєнного стану. Найменш вираженими виявилися мотиви соціальної корисності та загальної активності, що може бути пов'язано з обмеженими можливостями для реалізації таких форм поведінки в період дистанційного навчання.
3. Статистичний аналіз підтвердив наявність достовірних відмінностей між рівнями внутрішньої та зовнішньої мотивації у студентів офлайн- і дистанційного навчання. Водночас у межах дистанційної групи зафіксоване значне зниження внутрішньої мотивації та посилення орієнтації на зовнішні стимули (стипендії, академічні вимоги), що підтверджує гіпотезу про вплив умов навчання на структуру мотивації.
4. В умовах дистанційного навчання зростає частка залежної та ситуаційної

мотивації. Це вказує на нестабільність інтересу до навчання, залежність від зовнішніх умов (технічного забезпечення, стану психічного здоров'я, безпеки), а також посилену потребу у зворотному зв'язку та зовнішній підтримці.

Загалом, результати дослідження підтверджують, що вимушене дистанційне навчання призводить до змін у структурі мотивації студентів, знижуючи внутрішню зацікавленість і посилюючи роль зовнішніх чинників. Це вимагає розробки спеціальних освітніх стратегій та програм психологічної підтримки, спрямованих на формування та підтримку пізнавальної мотивації в умовах кризових ситуацій.

ВИСНОВКИ

Проведене нами теоретичне та емпіричне дослідження структури мотивації студентів в умовах традиційного та дистанційного навчання дозволило сформулювати такі висновки:

1. Мотивація діяльності розглядається як багаторівнева система, що включає внутрішню та зовнішню мотивацію, а також низку мотивів — пізнавальні, соціальні, статусні, професійні. Теоретичний аналіз дозволив з'ясувати, що ключову роль у підтримці навчальної активності відіграють потреба в самореалізації, автономії та залученості. Умови організації навчального процесу суттєво впливають на домінування певних мотивів. У дистанційному форматі спостерігається переважання зовнішньої мотивації, орієнтованої на оцінки, дедлайни, вимоги викладачів, очікування батьків. Натомість традиційне навчання сприяє розвитку внутрішньої мотивації — прагнення до знань, професійного зростання, творчої реалізації.

2. Виявлено відмінності у структурі мотивації студентів залежно від формату навчання. Студенти офлайн-групи продемонстрували значно вищий рівень внутрішньої мотивації, включаючи пізнавальну, самореалізаційну та професійну. У студентів дистанційної форми спостерігається значно нижчий внутрішній інтерес до навчального процесу, але значущо вищий рівень ролі мотивації уникнення невдачі та зовнішнього тиску.

3. Студенти дистанційного навчання демонструють залежну мотивацію, що виявляється у потребі чітких інструкцій, контролю та зовнішньої підтримки. Студенти офлайн-групи характеризуються більшою самостійністю, ініціативністю та здатністю до особистісного саморозвитку.

4. У дистанційному середовищі зафіксоване зниження рівня пізнавальних і самореалізаційних мотивів, натомість підвищується рівень адаптаційних стратегій та ситуативних стимулів. На нашу думку, це актуалізує потребу в адаптації освітнього процесу до нових умов: розробці індивідуалізованих форм взаємодії, підсиленні зворотного зв'язку, впровадженні практик підтримки внутрішньої мотивації. Таким чином, наша гіпотеза підтверджується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми права, психології та педагогіки в умовах війни. Матеріали міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (13-14 квітня 2023 р., Білоцерківський НАУ). Біла Церква, 2023. 207 с.
https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/8643/1/Okremi_aspekty.pdf
2. Бочаріна Наталія. Особливості мотивації до навчання сучасних підлітків. Humanitarium. 2020. Vol. 44, Iss.1. С.15–25.
<https://ehsupir.uhsp.edu.ua/items/5f164043-53da-4f2d-8c26-4a3adf90335e/full>
3. Буленок С.М., Коваленко Л. В. Психологічні та педагогічні особливості дистанційного навчання. Дистанційне навчання в глобалізованому світі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 11–13.
<https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/196384ea83ea51e56a6cfd365040b38a.pdf>
4. Величко Л.П. Мотивація навчання учнів як чинники подолання освітніх утрат з хімії. Суми, 2020. URL: Digital Library NAES of Ukraine <https://lib.iitta.gov.ua> › SCIENCE-AND-INNO
5. Гнатюк О.В. Шляхи формування мотивації до навчання в учнів сучасної школи. Київ, 2019. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722411/1/Текст.pdf>
6. Декерс Л. Мотивація. Теорія і практика : розширений курс (переклад з англ. Д.Ю. Кралічкін). М.: Гросс Медіа, 2017. 637 с.
<https://www.amazon.com/Motivation-Psychological-Environmental-Lambert-Deckers/dp/1032065192>
7. Завірюха В.В. Психологічні особливості розвитку мотивації досягнень у підлітковому віці. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип.18. С. 72-82.
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720189/1/%D0%97%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%8E%D1%85%D0%B0_2018.pdf
8. Захарко Оксана. Внутрішня мотивація як психологічний феномен. Київ,

2017. URL: oxanaza@gmail.com Національна бібліотека України
<http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/27475>

9. Іванова Ю. Мотивація як чинники успішного формування навчальнопізнавальної діяльності учнів URL: Університет менеджменту освіти
http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_diplom_osvina/1_2016/%D0%98%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%90.pdf

10. Ільченко С.І., Мишина Н.В., Єфанова А.О. Особливості мотивів навчання вітчизняних студентів-медиків та студентів з країн Близького Сходу. Дніпро, 2018. URL: ДДМУ <https://repo.dma.dp.ua>

11. Карташова Л., Гуржій А., Зайчук В. Цифровий близнюк закладу освіти як потреба в організації дистанційного навчання: інноваційні рішення. Матеріали науково-практичної конференції (Житомир). Житомир, 2020. 132 с.
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724701/1/%D0%94%D0%97%D0%92%D0%9E_%D0%A3%D0%9C%D0%9E_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_12-13.11.2020_PSDig-2020-.pdf

12. Климчук В.О. Мотиваційний дискурс особистості в інтеракційному просторі: дис. д-ра психол. наук / К.: НАПН України, 2015.
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10813/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%9D%D0%90%D0%9F%D0%9D.pdf

13. Красюк Ю. М. Проблеми мотивації навчальної діяльності студентів: дистанційної форми навчання. Київ, 2018. С. 223-226.
https://fisit.kneu.edu.ua/ua/depts9/k_informatyky/Vikladachi20/Krasyuk_Yuliya_Mikolajvna/

14. Карташова Л., Квятковська А. Особливості навчальної мотивації

студентів передвищих фахових та вищих навчальних закладів в умовах сучасних військових конфліктів. Київ, 2021. URL: <https://doi.org/10.32843/2663>

15. Когут І. В. Аналіз факторів мотивації які впливають на команди в інноваційних процесах під час кризи та війни. Харків, 2022. URL: <https://orcid.org/0000-0002-9263>

16. Коробкіна Р. С., Невоєнна О. А. Особливості навчальної мотивації студентів // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. – 2019. – Вип. 66. – С. 30–36. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=VKhIPC%5F2019%5F66%5F5

17. Козир М.В., Павлюк О.А. Формування мотивації старшокласників до вивчення математики у процесі застосування ІКТ. Львів, 2020. URL:<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/>

18. Комар Т.В. Характеристика ціннісно-мотиваційної сфери підлітків як психологічного феномену. Київ, 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/>

19. Лисов Я. Мотивація учнів старших класів. Рівне, 2019. URL:<https://cdo.org.ua/2020/09/01/>

20. Мар'яненко Л. Рекомендації для педагогів щодо вміння формувати пізнавальний інтерес і пізнавальну потребу в молодших школярів. Практичний психолог: школа. 2017. № 3. С. 40–48. <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-formuvannya-v-uchniv-motivaci-piznavalnogo-interesu-ta-emociyno-cinnisnogo-stavlennya-do-vivchennya-geografi-445608.html>

21. Невоєнна О. А., Кузнецов М. А., Татієвська М. М. Психологічний стан здобувачів освіти під час дистанційного навчання: фактори впливу та стратегії підтримки // Перспективи та інновації науки. Серія : Психологія. – 2024. – Т. 9, № 8(42). – С. 817–831. <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/14204>

22. Невоєнна О. А. Навчальна мотивація студентів в умовах вимушеного

дистанційного навчання // Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Кельце, Польща, 2024. – С. 33–37. <https://reicst.com.ua/asp/article/view/202419022003-07>

23. Організація дистанційного навчання в школі : методичні рекомендації. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/>

24. Пархоменко А.В., Сегол Р.І., Лісовиченко О.І. Вивчення мотивації слухачів онлайн-курсів. Міжвідомчий науково-технічний збірник «Адаптивні системи автоматичного управління». 2018. № 1 (32). С.148. <https://asac.kpi.ua/article/view/145624>

25. Пахомова Н.Г. Мотивація як основа формування інтегративних знань у процесі професійної підготовки. Психологія і особистість. 2017. №1(11). С.223–236. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Psios_2017_1_22

26. Прищепа С.М. Життєві цінності у дітей підліткового віку: сутність та особливості. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип.12. Т.1. С. 162–165. <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/12827>

27. Психологічні труднощі, мотивація та відновлення. Як викладати в умовах війни. Київ, 2023. [Електроний ресурс]. URL: <https://vctr.media/ua/yakvikladati> (дата звернення: 10.10.2024).

28. Рапава Р.Б. Мотивація у дистанційному навчанні студентів вищої школи. Харків, 2022. URL: DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-3.15>

29. Рубцова Д.С. Особливості мотивації підлітків під час дистанційного навчання. Київ, 2022. URL: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова <https://e-journals.npu.edu.ua> › article › download

30. The Quality of Education in the Conditions of Forced Distance Learning Caused by COVID-19 // Revista Românească pentru Educație Multidimensională. – 2022. – Vol. 14, № 4. – P. 00–00. – DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4/>.

АНОТАЦІЯ

КАСЬЯНЕНКО Вероніка – Кваліфікаційна робота. - Особливості структури мотивації студентів.

У кваліфікаційній роботі досліджено особливості структури мотивації студентів в умовах різних форматів навчання – традиційного (офлайн) та дистанційного, з урахуванням соціально-психологічних викликів, пов'язаних з війною в Україні. Теоретичний розділ містить огляд основних підходів до поняття мотивації, її структури та типів, зокрема внутрішньої та зовнішньої мотивації. В емпіричній частині проведено порівняльне дослідження мотивації студентів, які навчаються за різними умовами, з використанням психодіагностичних методик Мільмана, Реана–Якуніна та Домбровської. Результати дослідження показали статистично значущі відмінності між групами: студенти офлайн-навчання демонструють вищу внутрішню мотивацію, тоді як у дистанційній групі переважає зовнішня та ситуаційна мотивація. Практичне значення дослідження полягає у формуванні рекомендацій для підвищення навчальної мотивації студентів у кризових умовах через розвиток пізнавального інтересу, емоційної підтримки та вдосконалення організації освітнього процесу.

Ключові слова: мотивація студентів, структура мотивації, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, дистанційне навчання, офлайн-навчання, психологічна підтримка.

ANNOTATION

Kasianenko Veronika Pavlivna. - Qualification work. - The Peculiarities of Students Motivation Structure.

This qualification paper explores the peculiarities of student motivation structure under different learning formats—traditional (offline) and remote (online)—with special attention to the socio-psychological challenges caused by the war in Ukraine. The theoretical section provides an overview of key approaches to understanding motivation, its structure, and types, focusing on intrinsic and extrinsic motivation. The empirical part presents a comparative study of students' motivation levels across learning environments, employing psychodiagnostic methods by Milman, Rean–Yakunin, and Dombrovska. The results revealed statistically significant differences: students engaged in offline learning demonstrated a higher level of intrinsic motivation, while those studying remotely were more inclined to extrinsic and situational motivation. The practical significance of this study lies in developing recommendations for enhancing students' motivation in times of crisis through the promotion of cognitive interest, emotional support, and improvement of educational processes.

Keywords: student motivation, motivation structure, intrinsic motivation, extrinsic motivation, distance learning, offline learning, psychological support.